

Natuur.stad

DRIEMAANDELIJKS LEDENBLAD VAN NATUURPUNT ANTWERPEN STAD - DECEMBER 2014 - FEBRUARI 2015 - JAARGANG 3 - NUMMER 4
VERSCHIJNT IN MAART, JUNI, SEPTEMBER EN DECEMBER

Sprinkhanen in onze stad

Nieuw beheer voor de Antwerpse bermen

Planten herkennen in de lente

Beste Lezer,

Bijna nieuwjaar... We hebben voor 2015 een jaarplanning gemaakt voor onze vergaderingen, activiteiten, uitstappen en cursussen. Op de Algemene Vergadering van 13 februari 2015 lichten we onze plannen toe. Wat we niet kunnen vastleggen, is het beantwoorden van de vele vragen die bij ons toekomen, de aanvragen voor wandelingen of deelname aan prachtige initiatieven. We pikken ook in op beleidsthema's die als pijlen uit een boog op ons worden gericht.

Je ziet het, we zijn druk bezig. Die WE dat zijn al onze vrijwilligers die, naargelang hun kunnen, zich inzetten voor Natuurpunt. We hebben geen betaalde medewerker binnen onze afdeling en dat maakt het toch wel speciaal. Door alleen met vrijwilligers te werken gaan sommige zaken dan ook niet zo snel als we zelf willen. Sommige vrijwilligers zijn eigenlijk overbelast maar klagen niet hoewel zij wel hopen op wat nieuwe mensen die de ploeg komen versterken. Maar de verbondenheid is dan ook wel erg groot, we hebben elkaar nodig!

Op 11 december 2014 houden we een algemene informatieavond rond vrijwilligerswerk bij Natuurpunt Antwerpen Stad. Jij bent uitgenodigd, maar ook je buur, vriend, familielid.

Ik maak van de gelegenheid gebruik om onze vele vrijwilligers te bedanken voor hun inzet. Ook in 2015 proberen we samen de natuur in onze stad te verdedigen, uit te breiden en vooral onze stad te vergroenen.

Rit Van Damme
Voorzitter

natuurpunt
Antwerpen Stad

Inhoud

december 2014 - februari 2015 – jaargang 3 – nummer 4

Edito	2
Bermen: snelwegen van de natuur	3
Het kleine sprinkhanenboek van 't stad	4
Een bijzondere bewoner van het Noordkasteel	6
Natuurbeheer en -monitoring	8
Planten herkennen in de lente	11
Nacht van de vleermuis	12
Veranderingen	13
Interview met Guy Voets	14
Soortenfiche: bloemenweide	15
Activiteitenoverzicht	16

Lokale afdeling

Natuurpunt Antwerpen Stad is de lokale afdeling van Natuurpunt, vereniging voor natuur en landschap in Vlaanderen. Het werkingsgebied omvat de delen van de districten Antwerpen (postcodes 2000, 2018 en 2060) en Borgerhout binnen de ring op rechteroever en het volledige district Berchem. Dat betekent deel uitmaken van een grote vereniging met meer dan 90.000 gezinnen, die in Vlaanderen 20.000 ha natuurgebied beheert.

Contact

Koen Van Keer, Boomgaardstraat 79, 2018 Antwerpen (03-226 76 01, info@natuurpuntantwerpenstad.be).

Lid worden

Lidgeld per gezin: € 24/jaar. Te storten op rekeningnummer BE17 2300 0442 3321 met vermelding van je huidig lidnummer of voor nieuwe leden met vermelding van je naam en adres. Je ontvangt dan zowel het nationale tijdschrift Natuur.blad als het lokale ledenblad Natuur.stad. Bovendien krijg je korting bij aankopen in onze Natuur.winkel. Leden van Natuurpunt uit een ander werkingsgebied kunnen voor € 7 een abonnement op Natuur.stad nemen. Te storten op rekeningnummer BE60 5230 8051 9270 met vermelding van je lidnummer, naam en adres.

Giften

Donateurs storten een extra bijdrage bovenop hun lidgeld. Vanaf € 40 per kalenderjaar krijg je een fiscaal attest. Storten op BE56 2930 2120 7588 met vermelding 'Wolvenberg –projectnummer 7743'.

Natuur.stad is het driemaandelijks ledenblad van Natuurpunt Antwerpen Stad. Gedrukt op een alcoholvrije pers met inkt op vegetale basis op Cyclus Print 100% gerecycleerd papier door De Wrikker cvba. Oplage: 2.400 exemplaren.

Redactie: Linda Bourgaux, Joeri Claes, Sebastiaan De Mot, Dominiek Dirckx, Touché Guimarães, Daisy Hoste, Erik Molenaar, Lieke van der Aa, Monique Van Dousselaere, Koen Van Keer, Minne Verlinden, Guy Voets, Johan Wyckmans.

Foto cover: Demonstratie mottenvaai tijdens Nacht van de Vleermuis (foto: Johan Wyckmans). Tekening achterflap: David Yeh.

Inzet (v.b.n.o): Berm aan de Antwerpse Ring (foto: Johan Wyckmans), Boomsprinkhaan (foto: Ruben Foquet), Vijver Noordkasteel (foto: Johan Wyckmans).

Bermen: snelwegen van de natuur

Tekst: Koen Van Keer

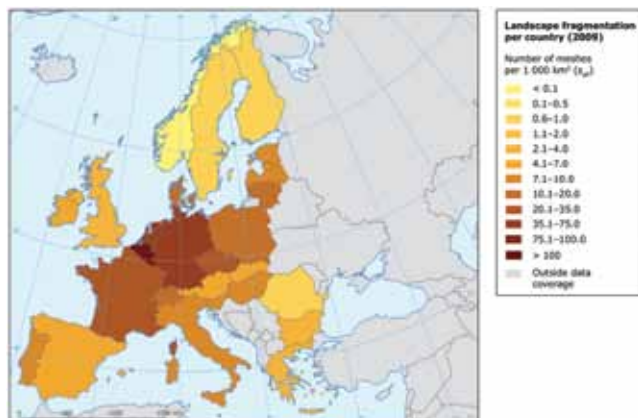
De oppervlakte aan groene bermen is in ons land groter dan de totale oppervlakte beschermd natuurgebied. Bovendien vormen bermen in het extreem versnipperde Vlaamse landschap vaak de enige lijnvormige groene structuren van betekenis. Dat maakt ze uiterst geschikt voor tal van organismen om zich te verplaatsen.

Vlaanderens grootste probleem op het vlak van natuur is de enorme versnippering van het landschap. Door vaak slechte ruimtelijke ordening en de dichtheid van het wegennet, wordt ons landschap constant doorkruist door wegeinfrastructuur. Dat maakt dat de oppervlakte aaneengesloten groene ruimte dikwijls klein is. België, maar dan vooral nog Vlaanderen heeft volgens een studie van het European Environment Agency het meest versnipperde landschap van Europa (zie kaartje). Dat maakt het voor tal van organismen moeilijk tot onmogelijk om zich van het ene naar het andere stukje natuur te verplaatsen.

Nochtans is een dergelijke migratie essentieel om genetisch materiaal uit te wisselen, genetische verarming tegen te gaan en dus gezonde populaties te behouden. Verder verplaatsen planten en dieren zich natuurlijk ook om voedsel te zoeken en geschikt(er) leefgebied te vinden. Soorten die zich door verschillende omstandigheden niet goed kunnen verspreiden, zoals de prachtige Lentevuurspin, zitten dus 'gevangen' in hun laatste stukjes geschikt leefgebied. Als die ongeschikt worden, kunnen die soorten zich niet verplaatsen naar ander leefgebied en sterven ze dus ter plaatse uit.

Besef

Dat is de reden waarom natuurbeschermers het vaak hebben over het belang van ecologische verbindingen.

Versnippering in Europa (European Environment Agency)

Lentevuurspin (foto: Pieter Cox)

Bermen vormen vaak dergelijke verbindingen en hebben dus een intrinsiek ecologisch belang. Dat besef heeft het bestaan van ecologische bermbeheerplannen in het leven geroepen. Daarbij gaat het niet langer in de eerste plaats om het 'proper' en kort houden van de bermvegetaties, maar wordt gezocht naar een beheer dat gunstige omstandigheden schept voor de natuur om zich te ontwikkelen en de verbindingfunctie te kunnen vervullen.

Antwerpen

Het Antwerpse bermbeheerplan (alle bermen, behalve die van Ring en Singel, die in een apart plan worden behandeld) is deze dagen in zijn laatste fase van voltooiing. Kort gesteld gaat men eerst na welke planten zich momenteel in de berm bevinden. Dat zegt meteen iets over de aanwezige voedselrijkdom en vaak ook over het bodemtype. Dan ontwikkelt men een beheerplan louter op basis van ecologische wenselijkheid. Dat voorgestelde beheer is voorgelegd aan de groendienst van de stad, die nog aanpassingen doet om het beheer ook 'uitvoerbaar' te maken.

Natuurpunt werd betrokken bij de opmaak van het Antwerpse bermbeheerplan en is tevreden over het resultaat. Indien het nu ook nauwgezet wordt uitgevoerd, zal dit zeker een positief effect hebben op de biodiversiteit in de stad ●

Het kleine sprinkhanenboek van 't stad

Tekst: Bert Foquet

Wat dacht je: "In 't stad, daar leven geen sprinkhanen of krekels"? Toch hebben een tiental soorten ook de stad Antwerpen weten te veroveren. Zal ik even mijn sprinkhanenboekje openen?

De vrij algemene Blauwvleugelsprinkhaan wordt meestal in droge zanderige of stenige gebieden gevonden. Je kan ze dan ook langs spoorlijnen in stad en haven aantreffen. Bij het opvliegen toont dit vrij grote insect even zijn helderblauwe achtervleugels, om na de landing onmiddellijk terug op te gaan in zijn omgeving.

De veel zeldzamere Kiezelsprinkhaan lijkt sterk op de Blauwvleugelsprinkhaan en is ook in dezelfde biotoop te vinden. Twee jaar geleden werden in Vlaanderen voor het eerst kiezelsprinkhanen waargenomen. Ondertussen blijkt deze soort vrij algemeen te zijn langs de spoorlijnen in de Antwerpse haven. Ook langs Spoor Oost, nabij Schijnpoort, werd ze mogelijk aangetroffen.

Deze Kiezelsprinkhaan is dus duidelijk aan een opmars bezig. Daarbij moet genoteerd worden dat het nog onduidelijk is of deze zuidelijke soort volledig op eigen kracht tot hier is geraakt. Het is best mogelijk dat ze meeliften met goederentreinen die grind of zand vervoeren. De Kiezelsprinkhaan maakt in ieder geval handig gebruik van de menselijke infrastructuur zoals het spoorwegnet.

Reiziger

Ook andere soorten 'reizen' met menselijke transportmiddelen. Zo kwam de Zuidelijke

Kiezelsprinkhaan (*Sphingonotus caerulans*) (foto: Ruben Foquet)

boomsprinkhaan vanuit het zuiden in onze steden terecht met de hulp van auto's, caravans en mobilhomes. Deze soort houdt van een warmer klimaat en wordt voornamelijk in stedelijke milieus aangetroffen, waar de temperatuur gemiddeld enkele graden hoger is. Ook de Zuidelijke boomsprinkhaan valt te verwarren met een soort die al geruime tijd in onze regionen aanwezig is: de Boomsprinkhaan. Onze 'inheemse' Boomsprinkhaan heeft echter veel langere vleugels dan zijn zuidelijke tegenhanger. Vermits beide soorten vaak op licht afkomen, kan je ze wel eens binnenshuis waarnemen.

Bramensprinkhaan (*Pholidoptera griseoptera*) (foto: Ruben Foquet)

Pionier

Groene zones komen in de stad slechts beperkt en erg versnipperd voor. Braakliggende stukken grond met pioniersvegetatie blijven maar enkele jaren liggen, om daarna plots te verdwijnen. Sprinkhanen die in de stad willen overleven, moeten dus in staat zijn om snel nieuwe biotopen te veroveren. Een mooi voorbeeld hiervan is de Bruine sprinkhaan, die vaak als één van de eerste sprinkhanen opduikt in een nieuwe stukje natuur.

In tegenstelling tot de meeste sprinkhanensoorten valt de Bruine sprinkhaan amper te determineren op basis van zijn uiterlijk. Zo zijn vrouwtjes van Bruine sprinkhaan, Snortikker en Ratelaar zelfs niet tot op soort te brengen. De Snortikker is de enige van deze drie die niet in de stad voorkomt. De mannetjes vallen echter eenvoudig op basis van geluid te onderscheiden: het geluid van de Bruine sprinkhaan is een korte 'zzt', dat van de zeldzamere Snortikker bestaat uit een opeenvolging van tikjes en gesnor, en de Ratelaar kan herkend worden aan de lange ratel.

Ratelaar (*Chorthippus biguttulus*) (foto: Ruben Foquet)

Grote groene sabelsprinkhaan (*Tettigonia viridissima*) (foto: Ruben Foquet)

Natuurgebonden

Bovenstaande soorten slaagden erin om de stadskern te koloniseren, terwijl andere soorten toch een voorkeur voor 'natuurlijkere' biotopen hebben. De Bramensprinkhaan houdt voornamelijk van struikgewas aan bosranden, een biotoop die in de stadskern ontbreekt. In de stadsrand en het havengebied en de omgeving van Berchem wordt deze soort wel aangetroffen. Ze kan gemakkelijk waargenomen worden door de felle 'tchip'-geluiden, die voornamelijk 's nachts en 's avonds geproduceerd worden.

Mijn sprinkhanenboekje vermeldt als mogelijke stadsbewoners ook soorten zoals Grote groene sabelsprinkhaan, Struiksprinkhaan, Zuidelijk spitskopje, Sikkelsprinkhaan, Krasser, Gewoon doortje en de exotische Huiskrekel. De stad is dus geen woestijn voor sprinkhanen: verschillende soorten zijn er zelfs in geslaagd om deze schijnbaar onnatuurlijke omgeving tot hun thuis te maken ●

Lees Natuur.stad digitaal

2500 gezinnen ontvangen vier keer per jaar een tijdschrift met 16 pagina's. Hoeveel ton papier kruipt daarin? Onze drukker werkt wel met chloorvrij 100% gerecycleerd papier, maar toch... Ook Natuur.stad wil zijn ecologische voetafdruk verkleinen en daarom willen we onze leden graag vragen te overwegen of ze hun abonnement-op-papier niet willen omzetten in een digitaal abonnement. Je krijgt dan telkens een prima verzorgde pdf in hoge resolutie opgestuurd. Zo help je onze druk- en verzendingskosten te verlagen en kunnen we meer geld stoppen in onze core business: natuur beheren.

Wil je overstappen op digitaal? Geef ons een seintje via info@natuurpuntantwerpenstad.be!

De digitale versie van oudere nummers staat trouwens op onze website:

<http://www.natuurpuntantwerpenstad.be/pub/blad.html>

Een bijzondere bewoner van het Noordkasteel

Tekst en illustratie: Kevin Gielen

Zoals bekend staat een belangrijk deel van het Noordkasteel op het punt te verdwijnen door de aanleg van het Oosterweeltracé. Als entomoloog kon ik geen betere manier bedenken om dit gebied te eren dan door nog snel een deel van de insectenfauna die er aanwezig is te documenteren.

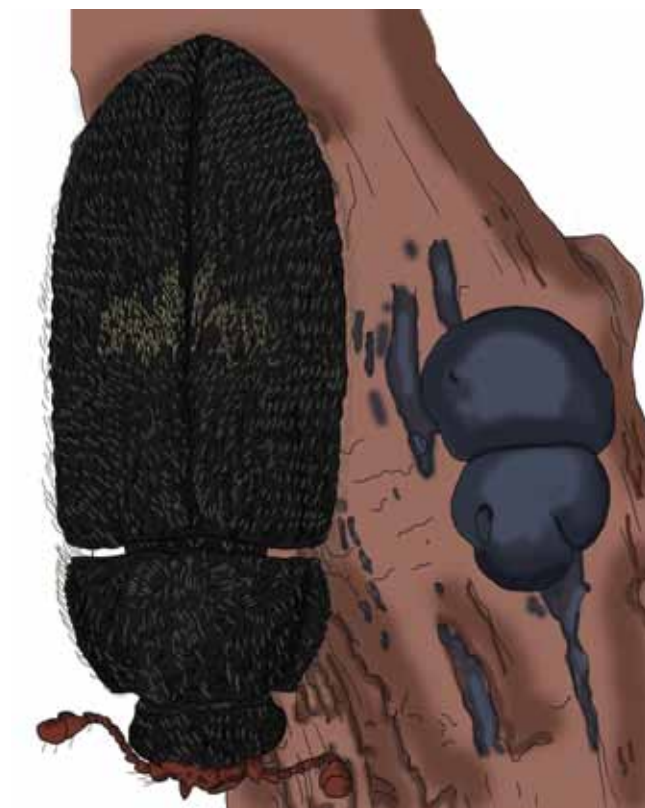
Het Noordkasteel is een beetje een verwaarloosd gebied... Ooit was het een populair openluchtzwembad, maar ondertussen kan de natuur er al decennialang haar eigen gang gaan. Dat oogt voor de doorsnee bezoeker wellicht een beetje slordig, maar net in deze 'verwaarloosde' gebieden krijgen ecosystemen de kans om zich te herstellen met complexere relaties tussen organismen en een stabielere ecosysteem tot gevolg.

Kwijnende Es

Tijdens mijn eerste bezoek stuitte ik op mijn wandeling al snel op een hek. Waar vroeger een voetbalveld was, is er nu een enorme bouwput. Op een helling vlak naast deze bouwput zag ik een kwijnende Es staan. Dergelijke kwijnende bomen vormen een belangrijke schakel in een gezond boscysteem en zijn een habitat voor talloze organismen. Zo waren grote delen van de boom bezet met de zwarte ronde vruchtlichamen van de Kogelhoutskoolzwam (*Daldinia concentrica*). In sommige van de vruchtlichamen van de Kogelhoutskoolzwam waren er kleine openingen waarneembaar en in de holle vruchtlichamen vond ik kleine grijze kevertjes en hun larven.

Bedreigd...

Na wat opzoekwerk ontdekte ik dat het om *Biphyllus lunatus* gaat. Niemand deed ooit de moeite om deze

Biphyllus lunatus

onopvallende en zeldzame kever een Nederlandse naam te geven. In Duitsland en verschillende andere Europese landen staat de soort op de rode lijst genoteerd als "met uitsterven bedreigd". Deze keversoort voedt zich exclusief met de Kogelhoutskoolzwam en is een indicator voor oude waardevolle bossen. In Vlaanderen werd de kever bij mijn weten tot nu toe enkel gevonden in het Veursbos in Voeren, het Kolmontbos bij Tongeren, in de buurt van Riemst, het Bos 't Ename bij Geraardsbergen... en nu dus ook aan het Noordkasteel.

...en blijkbaar ook bedreigend

Bij een volgend bezoek vroeg een vriendelijke bewaker me vanaf de andere kant van het hek wat ik juist aan het doen was. In mijn enthousiasme probeerde ik hem de voor mij bijzondere vondst uit te leggen. Het bezoek daarop waren de stukken hout waarop de kever voorkwam weg.... •

App voor Waarnemingen.be

Ga je met je smartphone of tablet op excursie, dan kan je interessante waarnemingen -liefst met foto voor verificatie- direct posten op waarnemingen.be dankzij een handige app. Je geografische positie en het tijdstip worden er meteen bijgezet. De applicatie bestaat voor iPhone (iObs), Android (ObsMapp) en nu ook voor de Windows Phone (WinObs).

Vind jij dat Antwerpen nog een stuk groener mag? Zet je schouders dan mee onder Natuurpunt Antwerpen Stad!

We zijn dringend op zoek naar vrijwilligers die de lay-out van ons driemaandelijks ledenblad willen verzorgen, naar beleidsmedewerkers en een organisator en medewerkers voor onze inheemse plantenbeurs.

Maar ook andere talenten kunnen binnen onze beweging volop ontplooid worden. Misschien zie je jezelf wel in een van de volgende functies: verslagschrijver, co-beheerder website, copywriter voor een nieuwsbrief, ledenwerver, all-rounder, verantwoordelijke shop, flyeraar, geveltuinambassadeur, natuurgids, cursusgever, monitoring en studie, adviseur inheemse planten, sponsoringzoeker, natuurbeheerder, inrichter workshops, projectverantwoordelijke/organisator voor verschillende evenementen, helper bij geveltuinen of op de plantenmarkt, medewerker kinderwerking, nalezer artikels, layouter voor

flyers en folders, dispatcher gidsbeurten.

Wij bieden een gezellige werksfeer en een leuke teamgeest, waarin we in vriendschap samenwerken aan een groenere stad.

Onze vacatures zijn terug te vinden op onze website <http://www.natuurpuntantwerpenstad.be/doe/vrijwilliger.html>

Heb je interesse in een taak en wil je toch nog meer weten, neem dan contact op met Rit Van Damme per e-mail: rit.vandamme@natuurpuntantwerpenstad.be

Op donderdag 11 december 2014 organiseren we een grote informatieavond over Natuurpunt Antwerpen Stad in Jeugdherberg Pulcinella, Bogaerdeplein 1, 2000 Antwerpen, om 19.30 uur. Daar kan je ons persoonlijk spreken en vragen stellen.

Ingrediënten van
plantaardige oorsprong

Met natuurlijke
parfums

Geschikt voor
septische putten

Niet getest
op dieren

NIEUW:
CITROENFRIS

ecover
Get nature on your side..

KIJK VOOR MEER INFO OP: WWW.ECOVER.COM OF VOLG ONS OP

WC-REINIGERS MET DRIEVOUDIGE WERKING

De Ecover WC-reinigers met drievoudige werking reinigen, ontalken en verfrissen uw toilet moeiteloos, dankzij de kracht van ingrediënten van plantaardige oorsprong. De formules bevatten geen chloor of andere petrochemische bleekmiddelen, want die zijn moeilijk biologisch afbreekbaar en helemaal niet nodig voor een smetteloos eindresultaat. Hun natuurlijke parfums werden met zorg samengesteld, zodat ook irriterende chemische geuren achterwege blijven bij het schoonmaken. Het assortiment Ecover toiletreinigers werd uitgebreid met de variant citroenfris, die vanaf nu naast de bestaande varianten dennefris en marinefris beschikbaar is. Schoonmaken met respect voor jezelf én onze planeet was nog nooit zo makkelijk.

Natuurbeheer en -monitoring

Tekst: Erik Molenaar

Mei 2014

Sinds eind vorige maand komen we niet langer op zondag, maar op woensdagavond bijeen voor het natuurbeheer. De hele maand wordt besteed aan bestrijding van Oosterse kornoelje en Japanse duizendknoop. Op een extra zondagmorgen komt er hulp van derden en eind mei wordt voor het eerst op enkele ruigere stukken gehooïd. De konijnenplaag zorgt er voor dat er haast niets meer kan gemaaid worden, tenzij op de verbraamde graslanden en aan de achterkant van de omwalling. Naast Bijenorchis komt ook Bosorchis in bloei, zij het ook in mineur wegens de vraat der knagers.

Er wordt ook een bezoek gebracht aan het Noordkasteel, waar aan de voormalige graanoverslag bijzonder veel mediterrane soorten de zachte winter hebben gepasseerd. We maken van de gelegenheid gebruik om het aantal exemplaren Gulden sleutelbloem te tellen op het glacis. In vergelijking met tien jaar geleden is dit tot een derde teruggevallen. Ze worden nog steeds gewoon als gazonkruid beschouwd en weggemaaid.

Ter compensatie van dit treurig verhaal vermeld ik graag de vondst van een uiterst zeldzame varen (weliswaar een vertakte cultivar) in een keldergat in Berchem. Het betreft een groepje Lintvaren dat de bakstenen muurtjes onder het rooster als levensplaats heeft verworven. Het huis staat te koop en de vondst gaat wellicht verloren. Er zijn in ons land maar drie vindplaatsen bekend, alle gelegen in Antwerpen-stad.

Juni 2014

Op de graslandjes langs het spoor heeft het jarenlange beheer voor de expansie van de populatie Aardaker

De ruige graslanden op het Prieel onder beheer van onze afdeling (foto: Erik Molenaar)

gezorgd, die bescheiden in bloei staat en een omvang van 10 m² heeft bereikt. Overal verschijnen Veldkruidkers, Bermooievaarsbek en verse pollen Bermzegge. Veel Vlier staat in bloei, maar er is ook een opvallende sterfte bezig. Naast de bekende lepenziekte, die vanaf bepaalde omvang plots de fiere boom doet verdorren, lijken we nu ook last te gaan krijgen van Essentaksterfte. Op de zwartgeworden bladstelen van de Es groeien minuscule witte paddenstoeltjes, Vals essenvlieskelkje. Ook Spaanse aak, een siersoort (cultivar) met een min of meer inheems karakter, kan plots verdorren, terwijl andere nabije soortgenoten alleen wat vraatschade ondervinden van rupsen. De aanhoudende droogte heeft er natuurlijk ook veel kwaad aan gedaan. In onze ploeg verschijnen toch enkele verse krachten, altijd belangrijk voor de continuïteit van onze beheertaak.

De gevolgen van de werf voor het fietspad langs de Singel zijn ernstiger dan aanvankelijk gedacht. Het permanent grasland langs de bosrand is volledig op de schop gegaan en hierna zijn grote stukken puin opgevoerd die het maaien in de toekomst onmogelijk maken. De oplossing moet nog besproken en bovenal gevonden worden. De bedoeling is dat we niets laten inzaaien en dat we het grasland herstellen door maaisel (met zaden) uit een gelijkaardig perceel uit te spreiden. Bovendien besproeide een onderaannemer -ondanks uitdrukkelijk verbod van de stad- over de gehele lengte van de Singel en de Desguinlei alle onkruid met herbiciden. De stervende planten werden later afgemaaid en zijn nu zelfs ondergewerkt. Onder de geziene soorten telden we Fijne kervel, diverse ganzenvoeten met gallen en fraaie exemplaren Doornappel. De overvloed aan Herik trok enorm veel wilde bijen aan.

Uitbundige bloei van akkerflora langs het nieuwe Singelfietspad, met tal van Rode Lijstsoorten (foto: Erik Molenaar)

Om met de politie een goed dossier op te bouwen i.v.m. vandalisme en andere overtredingen moet het bewijsmateriaal zichtbaar blijven tot na de vaststelling. Dit betekent dat sluikestorten en stookplaatsen onopgeruimd blijven voor langere tijd. We komen immers maar eens per week bijeen voor dit 'onnatuurbeheer', waar ook geen subsidies voor zijn voorzien. Veel natuurgericht beheer wordt aldus vertraagd of zelfs niet meer uitgevoerd. Communicatie en toezicht zijn twee zeer moeilijke pijlers van het beleid. Meer dan foto's sturen van de aangerichte schade kunnen we niet doen. Aan de Oude Haven wordt een ongezien groot aantal exemplaren van het zeldzame Kransgras gemeld. Bovendien staat er een ander zeldzaam lelietje opnieuw in bloei: Franse vogelmelk. In de Zoo wordt de zeldzame Rosse viltintzwam gevonden, kaderend in het aldaar opgestarte biodiversiteitsonderzoek.

Juli 2014

Hoera, de eerste beheerdag zijn we met zeven personen! Het moeilijkste werk is eigenlijk het afvoeren van al wat werd afgemaaid, je moet er immers ergens mee naar toe waar het geen schade berokkent. We rijden eindeloos met karren en kruiwagens weg en weer. Onder het maaisel verstoppen zich geregeld kikkers en salamanders. We laten daarom altijd iets liggen. In de ruigte met de 'Himalayan Giant' bramen ontdekken we ook nog een gigantische Vlinderstruik. We hebben ook hier heel wat werk met het opruimen van een hoop afval (kleren, blikken, fastfoodverpakkingen) van wildkampeerdere.

De hooilanden op de Brilschans worden vanaf midden juli gemaaid. De droogte en de overbegrazing door konijnen heeft een mager beeld van de bloemrijke overvloed opgeleverd. Maar dat lijkt dan weer goed voor de groundbewonende insecten daar de bodem nu extra opwarmt. Soorten als Grote groene sabelsprinkhaan doen het er momenteel erg goed. Eind juli, in een zeer

Algemene Vergadering

Natuurpunt Antwerpen Stad houdt zijn jaarlijkse algemene ledenvergadering op vrijdag 13 februari 2015 in de kelder van de Groene Waterman, Wolstraat 7, 2000 Antwerpen. Beginuur: 19u30.

Op de agenda staat een overzicht van de activiteiten in 2014 en het bijbehorend financieel verslag, de geplande activiteiten in 2015 en de begroting. Daarna volgt een presentatie over een aspect van natuur in de stad en een gezellige receptie waarop we kunnen bijpraten. Iedereen welkom!

Meld je aan op:

info@natuurpuntantwerpenstad.be

De geulen in het slik en het begroeid schor van het getijdendokje (Marguerie Schuilhaven) (foto: Erik Molenaar)

droge periode, komt een groep mycologen (KAMK) naar Wolvenberg. Er lijkt op het eerste gezicht weinig te beleven, maar tenslotte komen enkele bijzondere soorten aan het licht. Op de omwalling treffen we zelfs twee bekerzwammetjes aan die nieuw zijn voor België. Er wordt nog een zeer zeldzaam galvormend insect op Heelblaadjes gevonden. Heelblaadjesboorvlieg is een soort die nog maar enkele malen is waargenomen in onze provincie, een maand tevoren nog te Edegem.

De zeldzame slankpootvlieg (*Liancalus virens*) is opnieuw in onze stad gevonden, in de Plantentuin nog wel. Aan het Eilandje is Oosterse morgenster gevonden (ondersoort van Gele morgenster), en hopelijk is ze niet moedwillig uitgezaaid zoals daar spijtig genoeg frequent gebeurt.

Augustus 2014

Bij het beheer langs de spoorbermen treffen we een nieuwe soort aan voor Wolvenberg. Zwarte toorts is niet zo zeldzaam in de omgeving, maar toch is ze hier de afgelopen twintig jaar niet eerder gevonden. We inventariseren en maaien ook op de perceelranden van het hooiland langs het fietspad aan de Brilschans. Ook daar heeft de konijnenvraat niet veel heel gelaten en doen vooral bramen en giftige soorten als Frans hertshooi en Jacobskruid het goed. Het merendeel van bloeiend Rapunzelklokje, Heggendoornzaad en Wilde peen is nauwelijks 5 cm hoog. We voeren vooral Dauwbraam af, omdat het licht dan op de grote vlekken Penningkruid daaronder kan inwerken. Elders op Wolvenberg worden nog steeds braamstruwelen teruggedrongen, Oosterse kornoelje en Chinese liguster uitgespit. De eerste groepjes trekkende mezen strijken neer in de bosjes. Ondanks de donkere regendagen schijnt regelmatig een sterke zomerzon en komt er beweging in het vlinder- en libellenleven. Uit deze zomerperiode zijn maar weinig waarnemingen uit ons natuurgebied gemeld. Bij deze een uitnodiging voor ieder die deze leemte wil opvullen.

Als tussendoortje monitoren we de pioniervegetaties langs het nieuwe fietspad op de Singel, deels in een urenlange wolkbreuk, deels in de stralende zon. Tussen al de vreemde zeldzaamheden vermelden we toch ook dat Esdoornganzenvoet in vele stukken voorkomt, en dat deze op de Rode Lijst vermeld staat als zeldzaam. Aan de Borsbeekbrug ligt een fraai en divers perceel met open grasland. Op het moment van onderzoek blijkt dat er al plannen bestaan om dit om te vormen tot een parkje. Opnieuw staat er een hele lijst met bomen op het menu die hier niet altijd even goed thuis horen. We boden de bevoegde districtsschepen aan om advies te verlenen omtrent het behoud van de aanwezige natuurwaarden. Het is spijtig dat we hiervoor niet gevraagd werden in de cruciale fase van opmaak van het inrichtingsplan.

Opruimen exotenhaarden op Wolvenberg (foto: Erik Molenaar)

September 2014

We starten de maand met een planteninventarisatie in ons grootste grasland op Wolvenberg, gelegen langs het fietspad door het Ringbos. De inspanningen van het braambeheer lijken 'hun vruchten' al af te werpen, want buiten Penningkruid is er ook een grote plek Bosaardbei zichtbaar geworden. De volgende zondagen worden haast integraal gebruikt om Oosterse kornoelje op te ruimen. Grote hopen met twijgen en maaisel worden klaargelegd voor ophaling door de groendienst. Omdat de twijgen zo makkelijk weer wortelen, moet alles zo

goed mogelijk worden afgevoerd. Groeiplaatsen van Rode bes, Gewone vlier, Eenstijlige meidoorn en Boswilg worden nu aan extra licht blootgesteld en na enkele weken zien we de bladvorming al toenemen.

Achter de volkstuinten langs het spoor wordt na 15 jaar nog eens Veldhondstong gevonden, één van de soorten die giftig zijn voor Konijn, zoals dat ook geldt voor hertshooi en Jacobskruid. Er zijn ook veel paddenstoelen te vinden, maar later in de maand zijn die nauwelijks nog aanwezig.

Met de plantenwerkgroep FONAS gaan we naar de begraafplaats Middelheim, waar we geconfronteerd worden met een zeer intensief gazonbeheer. De begraafplaats is gekend voor zijn schraallandflora, waarin nogal wat vindplaatsen van Knolboterbloem, Muizenoor, Struikheide en ook Zandblauwtje aanwezig zijn. In een struikheidepol van enkele vierkante meter en 1 cm hoog komt het toch nog tot bloei. De enige plek die niet gemaaid wordt, is een grasland dat ingezaaid is met 'bloemenmengsel'. Een goed bedoeld initiatief, maar met relatief weinig ecologische waarde als het mengsel niet is samengesteld uit soorten die hier van nature voorkomen.

Tenslotte is er de grote slothappening van de Natuurpuntledenwervingcampagne aan het Steen, waar mensen middels een natuurwandeling de kans krijgen om de stadsflora te verkennen tussen het Steenplein en de Bonapartesluis. Een prachtige dag om de maand af te sluiten ●

BEELDHOUWERSTRAAT 46. 2000 ANTWERPEN
T: 03 237 86 03 E: MANDRAGORA@YUCOM.BE
WWW.NATUURKLEDING.BE
OPEN VAN DINDAG T/M ZATERDAG
10:00 u. - 18:00 u.

Planten herkennen in de lente

Tekst: Patrick Vangampelaere

In de prille lente, wanneer het tijd wordt om het gazon te maaien, doen we dat graag 'tegen honderd per uur'. Toch vormt ook dit karwei iets wat we met een zekere aandacht en ook wel traagheid zouden kunnen doen. Bij aanleg was het Antwerpse Park Spoor Noord eigenlijk enkel een oninteressante gazonvlakte, maar nu heeft men er een border voorzien van interessante (on)kruiden. Het loont zeker de moeite om er in het voorjaar even een kijkje te gaan nemen.

Vele planten laten zich heel vroeg in het jaar al via het blad herkennen. Neem nu de Paardenbloem. De jonge, vrij smalle, eikachtige blaadjes laten al in maart hun rozetjes zien. De eerste knopjes in maart en april kunnen niet tot volle wasdom komen wanneer je ze niet ongemaaid laat staan. Ze bloeien en groeien meestal in groep. In mei mag je zelfs het koolwitje verwachten op de gele bloemetjes... De smakelijke blaadjes (in de keuken 'molsla' genoemd) vormen ook een lekkernij voor konijnen. Er is geen reden waarom je ze ook niet in je tuin zou laten staan.

Het Duizendblad ziet er in de lente dan weer eerder 'pietluttig' uit, maar vormt in de zomer die erop volgt stevige schermen. Vlinders bijvoorbeeld maken graag op zo'n schermpje van Duizendblad een tussenlanding om even nectar te zuigen.

Duizendblad (foto: Patrick Vangampelaere)

Vlasleeuwenbekje (foto: Patrick Vangampelaere)

Een andere interessante plant is de Moerasspirea. Al heel vroeg laat hij zijn varenachtige spruitjes zien. Door zijn bruinrood aanlopende steeltjes kan hij gemakkelijk verward worden met Kleine en Grote pimpernel. Wanneer je deze planten ziet staan in je gazon, rem dan op tijd. Maak een bocht om het plantje en laat het gras-eilandje staan. Het anders platgestreken biljartlaken van gras kan er dan wel wat stoppelachtig gaan uitzien, maar de Moerasspirea wordt terecht de 'koningin der weiden' genoemd, dus wacht maar af, de bloeiwijze is zeker de moeite. Al dat bochtenwerk in je groentapijt is misschien niet zo vanzelfsprekend, maar een grasveld vol contrasten tussen gemaaide en 'gespaarde' planten zorgt wel voor meer leven.

Vooruit, nog een laatste schoonheid die het verdient om aan de grasmaaier te ontsnappen, is het Vlasleeuwenbekje. Als het in wit en oranje begint te bloeien, kondigt het de herfst aan. In de lente valt het nauwelijks op, dus het kerstboomachtige kruid met een bleekgroene kleur vraagt wel wat oefening om doorheen het gazon toch op te merken. Gelukkig zijn er ook gemakkelijke plantjes zoals Hondsdraf en Witte dovenetel. Die laten vroeg in de lente hun bloemetjes zien en vormen al een bloementapijt nog voor het gras hoog staat.

Het is niet altijd een gemakkelijke opgave om vroeg op het jaar plantjes te herkennen. Misschien kan je beroep doen op je gevoel en voortgaan op de schoonheid van de plant. Hopelijk zien we over een aantal jaar in de stad overal groenlakens vol met eilandjes groenplezier. In tijden van besparingen kan dat zelfs een goeie optie zijn, want 'onkruiden' zijn en blijven gratis... ●

Nacht van de vleermuis

Tekst: Maarten Schurmans

Op een boogscheut ten noorden van het centrum van Antwerpen vormt het mooi stukje groen rond het Noordkasteel een natuurlijke buffer tussen de stad en de haven met zijn industrie. De vijver van het Noordkasteel vormt een ideale omgeving om vleermuizen te bewonderen. Het water trekt immers veel insecten aan en biedt ruimte om rond te vliegen. Bomen rond de vijver geven de nodige beschutting zodat weer en wind de vliegende diertjes niet te veel hinderen. Jammer genoeg is een groot deel van deze plaats bedreigd door concrete plannen om de ring rond Antwerpen te sluiten. Een deel van het BAM-tracé loopt immers dwars door het noorden van dit gebied waardoor ongeveer tweederde zal verdwijnen. Er zijn al proefboringen aan de gang. Verwacht wordt dat de werken zelf zullen starten kort nadat alle procedures afgerond zijn. Om zeker te zijn dat we nog eens van deze plaats konden genieten, besloot Natuurpunt Antwerpen Stad (NAS) om de Nacht van de Vleermuis 2014 op deze locatie te organiseren.

Vlakbij het Noordkasteel ligt de Hogere Zeevaartschool die bereid werd gevonden om haar infrastructuur ter beschikking te stellen voor onze vleermuizenavond.

Batdetector

Op 30 augustus werden de bezoekers vanaf halfacht verwelkomd in de Hogere Zeevaartschool. Ze konden daar meteen genieten van een drankje in de vleermuizenbar (géén bloed verkrijgbaar!) en ook al wat info verzamelen over vleermuizen. Om acht uur presenteerde Chantal Alenus allerlei interessante weetjes over vleermuizen, terwijl Ines Stokkaer en Ria Daman de jeugdige deelnemers een vleermuizenmasker lieten knutselen. Op het einde van deze activiteiten was er een kleine quiz waarvoor een prijs zou uitgereikt worden na de wandeling. Daarna

Maarten Schurmans toont hoe een mottenval werkt (foto: Johan Wyckmans)

Start van de spannende rondleiding (foto: Johan Wyckmans)

begon de vleermuizenwandeling met batdetectors. Met behulp van een batdetector kan het geluid van een vleermuis (ultrasoon) hoorbaar gemaakt worden. Vleermuizen roepen immers zeer hard (tot 100 db!) maar onhoorbaar voor het menselijk oor. Zij gebruiken dit geluid en vangen de echo's op om in het donker hun prooi te vinden. Zodra ze dicht genoeg bij hun prooi zijn, scheppen ze die met een vleugel of hun staart om op te eten. De vleermuizen ontbraken niet op het appel: met vele tientallen (honderden?) vlogen ze over de vijver. Er waren dwergvleermuizen, watervleermuizen en franjestaarten.

Nachtvinders: een lekker hapje

Na de wandeling konden de mensen kennismaken met nachtvinders (voedsel voor de vleermuizen). Twee felle lampen boven een skinnerval trekken de vlinders aan. We konden mooie soorten waarnemen zoals Rood weeskind, Aangebrande valknot, Pinguintje, Witstripgrasuil, Gestreepte goudspanner (16 soorten in totaal). Omdat vleermuizen zo graag nachtvinders eten, hebben die verschillende soorten strategieën ontwikkeld om aan hun belagers te ontkomen. Sommige nachtvinders (zoals de Grote beer) maken een tegengeluid om vleermuizen in de war te brengen. Andere nachtvinders vliegen in de winter, wanneer vleermuizen hun winterslaap houden. Veel soorten laten zich vallen zodra ze het geluid van een vleermuis horen (veel nachtvinders 'horen' met hun geslachtsorganen!).

Al bij al was het een zeer leerrijke avond waarvoor NAS veel positieve reacties (en ook enkele suggesties voor verbetering) ontvangen heeft. Bij deze willen wij alle vrijwilligers graag nog eens bedanken voor hun bijdragen aan dit evenement ●

Veranderingen

*Er was eens
een zaadje dat op de weg werd gegooid
en tot een boom is uitgegroeid,
het heeft daarna gebloeid
en vrucht gedragen
en op een dag is het papier geworden.*

*Een poëet heeft op dat papier
woorden geschreven die hebben
fruit en bloemen te voorschijn getoverd
En op de wegen waarover hij wandelde
heeft hij nieuwe woorden achter gelaten
die, wie weet,
de wereld zullen veranderen.*

Tekst: Touché Guimarães

18e ANKONA- ontmoetingsdag

De jaarlijkse trefdag van Ankona, de koepel voor natuurstudie van de provincie Antwerpen gaat door op zaterdag 14 februari 2015 op Campus Groenenborger van de Universiteit Antwerpen, Groenenborgerlaan 171, 2020 Antwerpen.

Het thema is '**(Exotische) liefde voor én in de natuur**'.

Je wordt verwacht vanaf 9u15. Er zijn workshops, lezingen, discussies en 's middags is er een broodjesmaaltijd voorzien. Het volledige programma staat op de website www.ankona.be.

Deelname is gratis, maar je moet wel inschrijven (voor 8 februari) via de ANKONA-website.

De Ligfiets Antwerpen

Steenhouwersvest 25
2000 Antwerpen
Tel: 03 293 74 56

e-mail: info@ligfiets.be

OPENINGSUREN:

MAANDAG	ENKEL OP AFSpraak
DINSDAG	ENKEL OP AFSpraak
WOENSDAG	14.00 TOT 18.30
DONDERDAG	14.00 TOT 18.30
VRIJDAG	14.00 TOT 18.30
ZATERDAG	11.00 TOT 18.00
ZONDAG	ENKEL OP AFSpraak

Interview met Guy Voets

Tekst Touché Guimarães

Guy, Antwerpenaar van geboorte en wereldburger van hart, kijkt naar onze realiteit vanuit de verschillende vensters van zijn kennis, ervaringen en passies. Hieronder praat hij over een van zijn belangrijkste interesses, de natuur.

Guy, hoe is jouw liefde voor de natuur begonnen?

Als jonge jongen was ik al veel met de natuur bezig. Toen ik 11 was, werd ik lid van de BJN, nu JNM (Jeugdbond voor Natuur en Milieu). Ik vond de natuur mooi en boeiend. Ongeveer elk weekeind gingen we op excursie, en in de schoolvakanties op kamp in verschillende natuurgebieden in België en Nederland. In 1967 was ik bij de eerste natuurgidsen die in Vlaanderen opgeleid werden door het CVN (Centrum voor Natuur- en milieu-educatie).

Sinds 2002, toen ik mijn vrouw Touché leerde kennen, gingen wij elk weekeinde in de natuur wandelen. Ik geniet van de natuur, gewoon wandelen, frisse lucht inademen, kijken wat er groeit en bloeit en foto's maken.

En wat doe je bij NAS?

Toen in Antwerpen stad een nieuwe afdeling van Natuurpunt, Antwerpen Stad, opgericht werd, leek het een goed idee daar als vrijwilliger actief te zijn. Ik was altijd al bezig met publicaties en websites en zo kwam ik natuurlijk terecht bij Natuur.stad, ons blad, en creëerde ik de website van de afdeling. In het bestuur ben ik verantwoordelijk voor Interne Communicatie.

Hoe vind jij dat de overheid het thema natuur aanpakt?

Natuurbescherming en algemene bezorgdheid om het milieu, het klimaat en onze planeet zijn nooit een

De natuur in Guy (foto: Touché Guimarães)

prioriteit geweest voor de overheid – lokaal, nationaal of internationaal. Dat begreep ik al rond 1970. Ook vandaag is het vechten tegen de bierkaai als je een stuk natuur wil behouden of maatregelen doorgevoerd wil krijgen tegen de opwarming van de aarde. Economische belangen krijgen meestal voorrang. Ook de relatie van de Antwerpse Natuurpuntafdelingen met het bestuur van stad en districten is een evenwichtsoefening die veel geduld en diplomatie vraagt. Ik denk dat ons sterkste argument het feit is dat we steeds meer gezinnen vertegenwoordigen die natuur in de buurt belangrijk vinden en een groenere wereld willen.

Hoe kan NAS het engagement en de motivatie van de leden opbouwen?

We moeten oor hebben voor de ideeën en initiatieven van de vrijwilligers en die ruimte geven. Misschien ook meer geleide wandelingen organiseren. Zo leer je aandacht te hebben voor de natuur, buiten, maar ook binnen de stad, en te zien hoe belangrijk ze voor ons is. De cursus Natuurgids leidt mensen op die interesse in de natuur kunnen opwekken bij steeds meer volwassenen en kinderen. Ik was in 2013-14 begeleider van de cursus Natuurgids in Antwerpen. Verschillende cursisten wilden toen beginnen gidsen voor kinderen en dat is natuurlijk heel belangrijk voor een groene toekomst. Anderzijds is er een groeiende groep mensen met andere culturele achtergronden die vaak anders tegen de natuur aankijken. Ik vind dat we dringend werk moeten maken van het sensibiliseren van die mensen want tot nu toe zijn zij bijna afwezig in onze rangen. Hoe meer mensen er opkomen voor de natuur, hoe meer kans we hebben deze planeet te redden ●

CURSUS NATUURGIDS

In het Ecohuis loopt van 15 januari tot 29 oktober 2015 een cursus Natuurgids, georganiseerd door Natuurpunt CVN.

De 15 lessen gaan door op donderdagavond, de 16 excursies op zaterdagmorgen. Verlengde weekends, feestdagen en schoolvakanties zijn vrij van cursusactiviteiten. Prijs: 220 €.

Info en inschrijvingen via:
http://www.c-v-n.be/nl/cursussen_13.aspx

Soortenfiche: Bloemenweide

Tekst: Sebastiaan De Mot

Soort?

Nee, een bloemenweide is een tuinelement, geen soort. Maar ja, om deze soortenfiche 'Kleine pimpernel' te dopen, daar verder niet over te reppen, en dan in een voetnoot ook nog Gulden sleutelbloem, Gestreepte witbol, Grote tijm, Steenanjer, Duifkruid, Kattendoorn en Glad en Geel walstro aan te prijzen? Dan had je je vast gegrepen gevoeld. Ik neem aan dat je de bloemenweide in één keer zult inzaaien, zoals je ze kocht in de winkel. Dus doe ik één fiche.

Niet zo groot

In een natuurlijke tuin, zelfs van postzegelformaat, is het goed een plaats te reserveren voor een bloemenweide. Niet alleen roept dat romantische Alpenweidebeelden op. Een bloemenweide is gewoon mooi en bovendien vormt ze een pretpark voor bestuivers zoals vlinders en bijen. De plek hoeft niet zo groot te zijn. Als ze maar zonnig is, en met arme grond. Dat laatste is echt essentieel, anders zul je je zoveelste zaadzakje alweer tevergeefs over de grond hebben uitgestrooid. Een zonnige geveltuin of wat balkon- of vensterbakken zijn ook prima. Ga in alle gevallen voor een inheems zaadmengsel.

Maaien

In tegenstelling tot een bloemenakker, waar je de grond elk jaar moet bloot maken om de nieuwe zaden van één- en tweejarige planten telkens opnieuw te laten kiemen, is de bloemenweide een graslandje met doorlevende planten, dat je 2x per jaar kort knipt (maaisel afvoeren = grond verarmen).

Het bloemenmengsel dat je kocht zal wellicht ook één- en tweejarigen bevatten als Gele morgenster, Wilde ridderspoor en Klaproos. Maar dat is dan om de weide al vanaf de start een vol aanschijn te geven. Wanneer de echte bloemenweide gaat bloeien zijn deze alweer uitgebloeid. Knip ze sowieso kort na hun bloei. De voedingsstoffen die ze uit de grond haalden komen er zo niet terug in. De grond verarmen is hier alweer de mantra. De zaadjes voor je bloemenweide kun je nu al bestellen! (zie kader).

P.S. Bezorg je tuin nog meer waardevolle natuurelementen en ga voor een poel, een kleine heuvel, een stapel stenen en een bosje kleine bomen. Afwisseling werkt.

Foto: Ornieuws

Fiche

- Bloemen: lente tot herfst. diverse kleuren.
- Zaaimaanden: april-mei, opnieuw in september
- Zaaigrond: niet-bemeste bodem. Ideaal: verwijder wat zoden uit een onbemest gazon en zaai op die plek. Anders een tijdje de vegetatie kortknippen en afvoeren.
- Standplaats: zonnig
- Onderhoud: 2x per jaar kortknippen en afvoeren (eind juni & september)
- Mengsel: inheemse zaden (bv. Ecostyle vlindertuin of keuze bij Ecoflora postservice)

België - Belgique

P.B. Antwerpen X

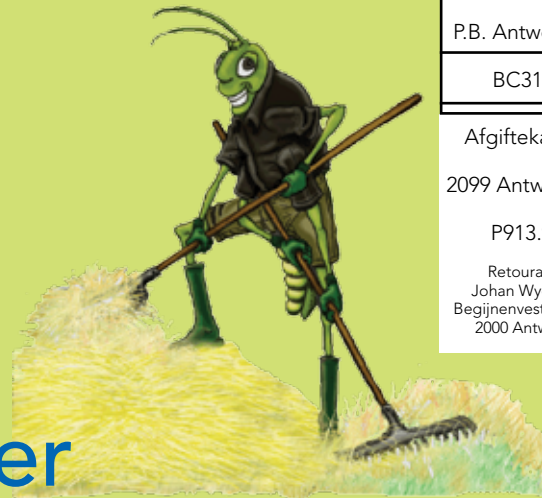
BC31646

Afgiftekantoor

2099 Antwerpen X

P913.972

Retouradres:
Johan Wyckmans
Begijnenvest 68, bus 3
2000 Antwerpen

Activiteitenkalender

Hieronder vind je een greep uit de activiteiten van onze afdeling.

Meer informatie kan je bekomen via e-mail: info@natuurpuntantwerpenstad.be. Voor de meest actuele informatie kan je op onze website terecht: www.natuurpuntantwerpenstad.be. Op de website kan je daarnaast ook meer uitgebreide artikels vinden en verschillende folders gratis downloaden. Je kan er ook inschrijven op onze elektronische nieuwsbrief. De meeste activiteiten zijn gratis voor leden (tenzij anders vermeld). Niet-leden betalen € 1 voor activiteiten in onze natuurgebieden. Vergeet dus niet je lidkaart mee te nemen. Veel plezier!

Agenda

- **11 december 2014** - Infoavond over de werking van Natuurpunt Antwerpen Stad voor nieuwe of toekomstige vrijwilligere medewerkers. Plaats: Jeugdherberg Pulcinella, 19u30, Bogaerdeplein 1, 2000 Antwerpen. Iedereen welkom.
- **28 december 2014** - Zwerfvuilactie. Afspraakplaats: dijk Schelde achter Zeevaartschool ter hoogte van het poortje van de zeilclub, 14 – 16 uur.
- **25 januari 2015** - Zwerfvuilactie. Afspraakplaats: zie hierboven, 14 – 16 uur.
- **8 februari 2015** - Bomenwandeling in de stad 'Bomen in winterkleed'. Afspraakplaats: Groenplaats (inham aan de Kathedraal), 14 – 17 uur. Inschrijven gewenst op wandeling@natuurpuntantwerpenstad.be. Deelname gratis.
- **22 februari 2015** - Zwerfvuilactie. Afspraakplaats: zie 28 december 2014, 14 - 16 uur.

Cursussen

Woensdag 3 en zaterdag 13 december Winterkenmerken bomen en struiken

Lesgever is Hans Vermeulen

- **Theorie:** woensdag 3 december 2014, 19u30-22u30
Ecohuis Antwerpen (Turnhoutsebaan 139, Borgerhout)
- **Excursie:** zaterdag 13 december 2014, 13u30.-16u30.
Park Den Brandt in Wilrijk (ingang aan de Kastanjelaan)

Prijs leden/niet-leden: 12/15€ (of 7/8€ per onderdeel)

Algemene Vergadering

13 februari 2015 - Algemene Vergadering.
Plaats: Kelder Groene Waterman, Wolstraat 7,
2000 Antwerpen, 19u30.

Hoe inschrijven?

1) Stuur een email naar:
cursussen@natuurpuntantwerpenstad.be
en laat weten welke cursus(sen) je wil volgen.
Vermeld eventueel je lidkaartnummer van Natuurpunt.

2) Betaal op volgend rekeningnummer:
IBAN: BE60 5230 8051 9270 met vermelding van
je naam en cursus(sen) waarvoor je inschrijft.

Meer info: Maarten Schurmans 0478-800.755

Stapelruimte gezocht!

Voor ons materiaal van Natuurpunt zoeken wij een stapelruimte in de stad, liefst op de gelijkvloerse verdieping, van minimum 3x3 meter. Een ondergrondse kelder in een garagecomplex is ook mogelijk. Gemakkelijk bereikbaar en met parkeermogelijkheid. Wie kan helpen?

Mailen naar:

rit.vandamme@natuurpuntantwerpenstad.be

Andere activiteiten

Beheer Wolvenberg Berchem

Op zondagvoormiddag, van 9u30 tot 12u, wordt er beheerd in het natuurgebied Wolvenberg te Berchem.

Concreet: 7, 14, 21, 28 december; 4, 11, 18, 25 januari; 1, 8, 15, 22 februari.

Afspraak aan de ingang Posthofbrug aan de blauwe Wolvenberg-container, schuin tegenover het station van Berchem.